

Zoo is dus eindelijk Gods Woord ook in het Friesch verschenen. En zoozeer bleek zij nu begeerd, dat bijna de geheele oplage van vijf duizend exemplaren reeds eenige weken vóór de verschijning was uitverkocht.

De heer S. E. Wendelaar Bonga, uit wiens hoofdstuk „Bibeloersetzungen yn it Frysk" in het boekje „By de Fryske Bibel" ik hier allerlei gegevens overgenomen heb, schrijft blz. 47/48 ter zake van de uitgaaf wat ik nu in het Hollandsch vertaal: „Het Christelijk Geselschap nam het initiatief: het Bijbelgenootschap stond voor de kosten; Dr G. A. Wumkes, reeds een man op jaren, maar met een arbeidslust en werkracht als een jonge man, won den tijd uit voor de vertaling, een reuzenarbeid voor één man alleen. Ongetwijfeld is de Bijbel in de Friesche taal Dr Wumkes' levensarbeid. De kroon op den ouden dag. E. B. Folkertsma, Frieschkundige bovenmate, zorgde voor het Friesch-zuivere en gaf aan Friesland een taalmonument van onvergankelijke waarde. De drukker Jongbloed schonk zijne liefde en medewerking aan dit groote werk; hem zal het iets groots zijn de vervulling van zijn wensch te zien, n.l. dat van zijn persoon de Bijbel tot zijn volk gekomen is. En alle drie, de een niet minder dan de ander, hebben vandaag hun wenschen en begeerten verkregen. Want de Bijbel is gereed, is ons volk aangeboden en eenige duizenden exemplaren zijn reeds in onze huishoudingen ingekocht".

Dat was in 1943 en '44. En nu lezen we in het pas verschenen 88ste nummer van het Maandbericht voor het Nederlandsch Bijbelgenootschap, Oct. 1946, o.m.:

„De tweede druk van de Friesche vertaling van den Bijbel in een uitgaaf met galjardletters is gereed gekomen..... Er kwamen, met name van den boekhandel, reeds zooveel bestellingen voor in, dat het op het oogenblik beschikbare aantal exemplaren bijna uitverkocht is..... Tevens is er ter perse een zakuitgaaf van de Friesche vertaling van den Bijbel.....", blz. 14.

Met deze aanhaling van den heer Bonga zijn we gekomen tot de bespreking van het karakter van de nu tot stand gebrachte vertaling van den geheelen Bijbel.

Een ieder die wel eens aan vertaalkerk gedaan heeft, weet, dat vertalen, goed vertalen, een moeilijk werk is. Daar komen zooveel vragen bij te pas. Letterlijk vertalen? Naar den zin overzetten? Het milieu en de gedachtenfeer van het oorspronkelijke bijhouden? In zegswijzen, levensgewoonten, plaatselijke toestanden en omstandigheden van het volk, in welks taal overgebracht zal worden, weergeven?

Maar afgezien van deze en dergelijke vragen, merkt elke ernstige vertaler wel, dat de oorspronkelijke taal en die, waarin vertaald moet worden, elk hare eigenaardigheden hebben, zoodat oversetting woord voor woord maar niet steeds doenlijk is. De woorden hebben dikwerf meer dan ééne beteekenis, al naar den zin, waarin zij voorkomen. En dat loopt in de onderscheiden talen soms vrij wat uiteen. Spreekmanieren, voorstellingen, verhoudingen, voorwerpen, bij de verschillende volken in de onderscheiden landen en uit tien- en honderdtallen van jaren uiteenliggende tijden, zijn vaak anders. Denken we maar aan planten en dieren en munten. Bij vertalen komt ook als van groote beteekenis ter sprake de rijkere of armere kennis der beide talen waaruit en waarin overgezet moet worden, het zuiverder of minder zuiver taalgevoel van den vertaler. Ook nog de gestage verandering die bij levende talen aldoor intreedt.

Vandaar dat eene vertaling nooit volmaakt is, d.w.z. in alles, tot in het kleine toe, het oorspronkelijke, volkomen en zuiver weergeeft. Alle menschenwerk op aarde en in deze tijdelijke, door zonde en vloek gekarakteriseerde bedeeing, is onvolmaakt. Dat geldt ook van alle vertaalkerk, ook van alle oversetting van den Bijbel. Men heeft dat reeds van ouds geweten, en daarom ook, in overeenstemming met eigen opvattingen, naast de LXX, of de Grieksche vertaling van het Oude Testament, andere oversetzungen daarvan in de Grieksche taal trachten te geven, die de vertalers dan natuurlijk voor beter hielden. Naast de Italia of oud-Latijnsche vertaling der Heilige Schrift kwam de Vulgaat, en naast deze werden later ook weer andere Latijnsche vertalingen gegeven door Commentatoren en anderen. Luther's Bijbeloversetting in het Duitsch werd door lateren verbeterd of vervangen, welk proces al maar doorgaat. In het Engelsch kwam Tyndal's vertaling, daarna de King James' vertaling, later weer verbeterde edities hiervan, of andere ter vervanging, in Engeland en in Amerika. De Statenvertaling bij ons diende tot verbetering en vervanging van andere Bijbelvertalingen in het Hollandsch destijds, en werd later door velen h.l. verbeterd of ook vervangen, zij het al niet officieel en kerkelijk. En dit proces gaat nog steeds door. En deze al of niet werkelijk verbeterende en vervangende vertalingen werden daarna, of worden straks, weer door nog weer andere, metterdaad of vermeend verbeterde vervangen. Het is hier een stroom die aldoor vloeit, zij het dan ook niet snel, wat ook wel goed zal zijn, en dat niet alleen in het Hollandsch, maar ook in andere talen.

Aan deze beweging zal ook de vertaling des Bijbels in het Friesch in den loop der jaren wel niet ont- komen.

Natuurlijk kunnen we ook reeds van te voren zeg- gen, dat ook zij als werk van zondige, gebrekkige,

menschen, niet volmaakt is, en vroeger of later ook wel verbetering zal noodig hebben, hetzij om den grondtekst nauwkeuriger uit te drukken, hetzij om het Friesch zuiverder te bewaren. Gelijc er in onze Statenvertaling wel Hebraïsmen, Graecismen, Latinis- men, Germanismen, voorkomen, zoo komen in deze Friesche vertaling wel Hollandismen voor. We mogen dat natuurlijk noemen. In den Bijbel worden wel ver- meld of geschreven dingen en toestanden, die in onze streken niet gevonden worden, en ook meermalen voorstellingen gegeven, of manieren van zeggen aan- gewend die bij ons onbekend zijn, of ongebruikelijk. En ja, hoe moeten die dan het best weergegeven wor- den? Zoo dringen dan allicht Jesen uit die andere talen in, of woorden en vormen, welke tevoren in onze taal niet aangetroffen werden. En als vanzelf kunnen we het niet anders verwachten bij deze vertaling der Heilige Schrift in het Friesch.

Maar dit neemt niet weg, dat m.i. deze oversetting des Bijbels in het Friesch over het geheel zeer goed geaamd mag heeten, en van een veelzins prijs- waardig karakter is, zooals de Statenvertaling on- danks haar later ontdekte gebreken indertijd eene voortreffelijke oversetting in het Hollandsch was.

Om dit te staven, zou ik eigenlijk gedeelten dezer Friesche vertaling u moeten voorlezen. Maar dan zou- dit mij nog maar indrukken bekomen van kleine gedeel- ten. De tijd zou verbieden, groote deelen van verschil- lenden aard ten gehoor te geven, die verelicht zouden zijn om een indruk van het geheel te verkrijgen. Doch het voorlezen van zulke deelen wordt nu bovendien uitgesloten door dezelfde omstandigheid als die het wenschelijk, zoo niet noodzakelijk, maakte, dat ik nu in het Hollandsch tot u sprak over de Friesche Bijbel- vertaling. Velen uwer zouden immers over de juist- heid en schoonheid dezer Friesche vertaling, en haar veelzins uitnemend karakter, toch niet kunnen oor- deelen. Dan zou men wat ongewone, melodieuze klan- ken kunnen hooren, zonder echter over de waarde der vertaling als zoodanig een eigen oordeel te kun- nen vormen. Daarom moet ik het in dezen nu wel laten bij een enkele als autoritaire uitspraak of ver- klaring. Gij behoeft haar echter niet louter op mijn gezag aan te nemen. Zelf kunt gij oordeelen. Leest den geheelen Frieschen Bijbel door. En wanneer gij u daartoe nog niet in staat voelt, leert dan het Friesch, om aldus den Bijbel ook in het Friesch te kunnen lezen en over de waarde zijner vertaling te kunnen oordeelen. Ongetwijfeld zult gij dan hier en daar ook wel iets aantreffen, dat u vasthoudt, even doet na- denken, omdat gij er in het Hollandsch als onopmerk- zaam over heen gelezen hebt, en dat misschien ook een enigszins andere voorstelling bij u wekt, dan die gij u met het Hollandsch gevormd hebt. Zoo zult gij u dan tevens alvast enigszins, min of meer, toe- bereiden en voorbereid hebben, om, wanneer gij later een beroep ontvangt naar ééne onzer kerken in Frie- land, of in Friesland komt te verkeerren, u in een Friesch milieu te kunnen redden en u daar wat meer thuis te gevoelen.

S. GREIJANUS.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

DE JUISTE VERHOUDINGEN.

Eén dezer dagen kreeg ik in handen het Augustus- nummer van het maandblad „Bezinning, Gerefor- meerd maandblad tot bewaring en bevordering van het Christelijk leven", 1e jaargang No. 7.

In het bijzonder trof mijn aandacht een artikel „Kerkenbouw en zijn primaire eischen". Gelukkig staat er in een noot vermeld dat de schrijver Archt. Wijmer „niet rechtstreeks tot onzen kring behoort".

Gezien de inhoud van het artikel komt het mij voor dat dat „niet rechtstreeks" eenigszins zwak is uitgedrukt. Wat wil dat trouwens zeggen „niet rechtstreeks" tot onzen (Gereformeerden) kring te behooren? Hoe behoort men er dan wel bij? Waarschijnlijk is de redac- tie niet geheel zeker van haar zaak geweest, gezien de noot, maar toch staat er in diezelfde noot dat het artikel „gaarne" wordt opgenomen zonder verder op- of aanmerkingen en dan is dit artikel toch wel een eigenaardig phenomeen in een „Maandblad tot bewaring en bevordering van het Christelijk leven".

Uit de eerste anderhalve kolom blijkt vrij duidelijk de instelling van den schrijver namelijk dat de „exacte gegevens, welke zooveel mogelijk langs zuiver weten- schappelijken weg verkregen worden" het uitgangs- punt moeten zijn om te komen „tot zuivere bouw- werken" en dat „de wetenschap ons steeds meer leert, dat een goede oplossing van de vraagstukken der bouwwerken..... een belangrijke rol speelt in de mo- raal van het maatschappelijk bestel".

Tusschen de andere bouwwerken „neemt de kerken- opbouw als uiting van een geestelijk leven hierin zonder twijfel een zeer bijzondere plaats in".

„Het behoort dus geen betoog, dat de overheid, die bij den wederopbouw de richtlijnen dient uit te stippe- len, zeer gewetensvol te werk moet gaan".

„Dat het de overheid ernst is in dit opzicht zal aan ieder vakman reeds voldoende gebieken zijn". Helens ja.

Lovenswaardig noemt de schrijver de activiteit van de „stichting Ratiobouw, die voor de Regeering advi-

seerend bij de tot standkoming van den toekomstigen kerkenbouw zal optreden".

Bij eerste lezing, krijgt men onwillekeurig het ge- voel, dat er iets niet klopt. Er wordt met allerlei be- grippen gewerkt die niet altijd even duidelijk zijn en soms wordt het woordje „dus" gebruikt wanneer een vraagstuk meer op z'n plaats zou zijn. Duidelijk is wel, dat de schrijver niet begrepen heeft wat eigenlijk „sovereiniteit in eigen kring" is.

Ik wil hiermee niet zeggen dat de wetenschap en de bouwkunst zonder eenig verband los naast elkaar staan. Zeer zeker zullen beide sferen op elkaar in- werken en dankbaar zullen de architecten gebruik maken van de resultaten der wetenschap, en zelfs niet alleen van die der exacte wetenschappen. Maar dat de wetenschap bepalen zal wat uitgangspunt moet zijn voor de architectuur in het algemeen en kerkenbouw in het bijzonder is niet te aanvaarden.

Wanneer de moderne techniek, dank zij de weten- schap, nieuwe constructiemogelijkheden geeft mogen we deze niet negeren, maar de toepassing van deze constructies zullen toch nooit primair den bouwvorm mogen bepalen, al zal ze er invloed op uitoefenen. Om- gekeerd echter zal de eisch die het karakter van het gebouw stelt de toegepaste constructie bepalen en be- invloeden. Gelukkig zijn in de moderne techniek deze variaties ook mogelijk.

Zoo zal ook de absoluut acoustische ruimte niet be- palend mogen zijn voor het bouwwerk. Dat mag alleen wanneer de te bouwen ruimte uitsluitend en alleen bestemd is om te hooren, bijvoorbeeld voor weten- schappelijke proefnemingen.

Voor alle andere bouwwerken zal de acoustische vorm zich moeten aanpassen aan de primaire eischen welke voortvloeien uit de structuur van het bouwwerk en deze vinden we voor het kerkgebouw door een ant- woord te geven op de vraag: Wat is eigenlijk een kerk- gebouw? Hierop geeft de schrijver een antwoord waarop ik straks terugkom.

Natuurlijk zullen bij een juiste behandeling de tech- nische, sociale, economische, religieuze en andere eischen nooit met elkaar in conflict kunnen komen. Ook zullen de moderne constructies de stijlvorming beïnvloeden. Wat de overheids bemoeïing betreft in deze kan ik kort zijn. Daarover schreef ik al eens in verband met de „Architectenkeuze". Wat is de taak van de overheid bij den wederopbouw? Zeker niet, wat zij er nu van maakt. Dat de overheid een taak heeft zal ik niet tegenspreken, maar deze zal zich moeten beperken tot de dingen die het publieke recht, de open- bare orde en het algemeen welzijn aangaan. Ik wil nu niet spreken over goede maatregelen inzake de volks- gezondheid, de volkshuisvesting en de schoonheid van het stadsbeeld. Ook kan het noodig zijn in verband met noodtoestanden, dat de overheid tijdelijk ingrijpt in bouwtechnische aangelegenheden. Maar waar haalt ze als overheid de competentie vandaan om rich- tlijnen uit te stippen voor den toekomstigen kerkenbouw, zelfs al heeft ze de beschikking over daartoe bekwaame personen? Evengoed zou men een werkgevers-organi- satie zich kunnen laten uitspreken over het kookboek dat in het gezin gebruikt moet worden.

Waar blijven dan de soevereine kringen? We moeten nooit vergeten dat de „sovereiniteit in eigen kring" Goddelijke scheppingsorde is en dat de structuurwet- ten der verschillende verbanden en dingen Goddelijke wetten zijn.

Als architect W. dan komt tot de eigenlijke zaak dan begint hij met op te merken: „Eenvoudig gesteld wil een kerkgebouw niets anders zijn dan Gods huis, waarin Gods Woord wordt gepredikt". Dat Woord moeten de toehoorders kunnen verstaan en dan komt de eigenlijke conclusie: „Het spreekt vanzelf, dat voor het te stichten bouwwerk dus de verstaanbaarheid physisch alleen van belang is en dus primair" en even verder, „De goede verstaanbaarheid zou ik voor het bouwwerk primair willen stellen, en willen rang- schikken onder de sociale vervulling van het vraag- stuk van den kerkenbouw". Over het algemeen kwam er tot nu toe van de „goede verstaanbaarheid" weinig terecht vooral ook omdat de wetenschap „geen vol- strekte zekerheid bood voor een absolute waarborg voor de oplossing van dit moeilijke probleem".

Ik ben trouwens zoo vrij om ook nu nog aan die absolute waarborg te twijfelen.

De even belangrijke aesthetische en liturgische eischen stelt de heer W. secundair evenals de warmte- technische eischen.

Aan de schoonheid van het gebouw kent hij groote waarde toe, maar deze zal zich moeten aanpassen „aan de uitgangsvormen, welke door den primair en eisch van den kerkenbouw, n.l. de goede verstaan- baarheid van het gepredikte Godswoord zullen ont- staan".

Op die wijze dunkt het den schrijver mogelijk om met moderne middelen Godshuizen te bouwen van cul- turele betekenis voor ons nageslacht.

„Het karakter, dat een dergelijk bouwwerk zal krijgen, zal een geheel andere vormtaal spreken en in geen enkel opzicht iets gemeen hebben met de vor- menspraak, waarvan we ons zoo moeilijk kunnen los- maken".

Al heeft de schrijver begrip voor de heerschende gedachten van hen die door de traditie aan het ver- leden zijn gebonden toch zullen ze daarvan los moeten.

De kerken van nu moeten een product zijn van hun

tijd, sterk begrippen".
Nu er te-
gellen mo-
heer Wijs-
en de met-
is wegge-
op technis-
den kerken-
Gezien
een geeste-
tuur ze-
„Zoo g-
eisch ten-
drukken...
kunstenaar-
als prima-
zakelijke
lijken".
Deze ke-
niet beho-
de concor-
„Zoo a-
Eriksson's
Deze pi-
wezen var-
vormgevin-
Doet me-
dan zal n-
van cultu-
architecte
„wetensch-
lijk is on-
kerkenbou-
Ik me-
deeling v-
Het val-
in den ee-
allerlei be-
koppeld.
De defi-
volledig.
Dat een
Goda" is
gen in he-
Gods" is
wordt de
basis wil
critische-
dien nog
muziek"
tempel is
het profi-
doeld he-
moderner
tegenstel-
de tegen
tempels
Toch l-
parten g-
er nooit
te stellen
het in v-
wetensch-
tempel
naam er
Maar
„bouw w-
de geme-
eeredien-
palend v-
De str-
door de
In de
hierop g-
van de
de style-
utting k-
uitgangs-
acoustisc-
lijk wor-
acoustisc-
evenals
andere
trouwens
groote l-
planten
goede v-
Zeker
vliegtuig
vliegtuig
geen acc-
De ar-
met all-
aestheti-
leidende
ook doo-
stimulee-
Dan b-
der cul-
architect-
wetensch-
zoo mee-
wijken. l-
Zoo ga-
juiste v-
evolucie